

ISSN 2181-9130

Doi Journal 10.26739/2181-9130

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

11 ЖИЛД, 8 СОН

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ 11, НОМЕР 8

JOURNAL OF LAW RESEARCH

VOLUME 11, ISSUE 8

ТОШКЕНТ-2026

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF LAW RESEARCH

№8 (2026) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9130-2026-8>

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Abdurasulova Qumriniso Raimqulovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Fayziev Shoxrud Farmonovich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD

12.00.01 - ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРΙΑСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ / ТЕОРИЯ ПРАВА И ГОСУДАРСТВА, ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ / THEORY OF LAW AND STATE, HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

Boboyev Halimboy Boboyevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ahmedshaeva Mavlyuda Axatovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Adilxodjayeva Surayyo Maxkamovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Sattorov Abdug'affor
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Yosuke Shamoto
yuridik fanlar doktori, professor (Yaponiya)
Umarxanova Dildora Sharipxanovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Nematov Jo'rabek Nematilloevich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

12.00.02 - КОНСТИТУЦИОННЫЙ ҲУҚУҚ, МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ, МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ / КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО; АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО; ФИНАНСОВОЕ ПРАВО / CONSTITUTIONAL LAW; ADMINISTRATIVE LAW; FINANCIAL RIGHT

Malikova Gulchexra
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Xusanov Ozod Tillabayevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Selimanova Svetlana Mixaylovna
yuridik fanlar doktori (O'zbekiston)

Xvan Leonid Borisovich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)
Peshkova Xristina Vyacheslovovna
yuridik fanlar doktori, dotsent (Rossiya)
Sung Un Lee
yuridik fanlar doktori, professor (Janubiy Koreya)

12.00.03 - ҲУҚУҚРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ / ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО; ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО; СЕМЕЙНОЕ ПРАВО; МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО / CIVIL LAW; BUSINESS LAW; FAMILY LAW; PRIVATE INTERNATIONAL LAW

Oqyulov Omonboy
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ro'zinazarov Shuhrat Nuraliyevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ruziyev Rustam Jabborovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Borotov Mirodiljon Xomudjonovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Toshev Boboqul Norqobilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Shomuxamedova Zamira Shoislamovna
yuridik fanlar doktori, (O'zbekiston)
Ahmad Issa Altweissi
yuridik fanlar doktori, professor (Iordaniya)
Mexmonov Kambariddin Miradxanovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

12.00.04 - ҲУҚУҚРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ХЎЖАЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ҲАҚАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ / ГРАЖДАНСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО; ХОЗЯЙСТВЕННОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО; АРБИТРАЖНЫЙ ПРОЦЕСС И МЕДИАЦИЯ / CIVIL PROCEDURE LAW; ECONOMIC PROCEDURAL LAW; ARBITRATION PROCESS AND MEDIATION

Esanova Zamira Normurodovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mamasidiqov Muzaffar Musajonovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Jason A.
Kanton Federal sud markazi (AQSH)
Borut Strazisar
Yuridik bo'lim boshlig'i (Sloveniya)

12.00.05 - МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОИЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ / ТРУДОВОЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ / THE LABOR LAW; SOCIAL SECURITY LAW

Usmanova Muborak Akmalxanovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Gasanov Mixail Yuriyevich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)
Sattorova Gulnoza Djurakulovna
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Murodova Gulnora
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)
Denisov Gleb
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)

Fayziyev Shuxrat Xasanovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Usmonov Muhammadi Bahridinovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Xolmuminov Juma
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Jo'rayev Yuldash Achilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Nurmatov Mirg'olib Mirzayevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Po'latov Baxtiyor Xalilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Salomov Baxrom Salomovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Osmonaliyev Qayrat
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mirzayev Aziz
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Aleksey Kibalnik
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Kudryavtsev Vladislav Leonidovich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Sergey Shoshin
yuridik fanlar doktori, dotsent (Rossiya)
James B.
Eaglin Federal sud markazi (AQSH)

Rustambayev Mirzayusup Hakimovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Zufarov Rustam Axmedovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Kabulov Rustam
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Rajabova Mavjuda Abdullayevna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ismailov Isomiddin
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Hamidov Nurmuhammad Orif o'g'li
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (O'zbekiston)
Yuldoshev Rifat Raxmadjonovich
yuridik fanlar doktori, professor (Tojikiston)
Djansarayeva Rima Ernatovna
yuridik fanlar doktori, professor (Qozog'iston)
Yelena Antonyan Aleksandrovna
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Matthew Light
yuridik fanlar doktori, professor (Kanada)
Qo'shayev Nurali Mahmudovich
yuridik fanlar nomzodi, dotsent (O'zbekiston)

Inog'omjonova Zumratxon Fatxullayevna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Pulatov Yuriy Safiyevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
To'laganova Gulchehra Zaxitovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Muxiddinov Faxriddin Muxiddinovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mirazov Davron Miragzamovich
yuridik fanlar doktori (O'zbekiston)
Rijakov Aleksandr Petrovich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)

Stoyko Nikolay Genadyevich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Iskandarov Zayniddin
yuridik fanlar doktori, professor (Tojikiston)
Sergey Pen
yuridik fanlar doktori, professor (Qozog'iston)
Aleksey Purs
yuridik fanlar doktori, dotsent (Belarus)
Jurgen Maurer
yuridik fanlar doktori, professor (Germaniya)
Kevin Curtin
yuridik fanlar doktori, professor (AQSH)

Ismoilov Bahodir Islamovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Matkarimova Gulchehra Abdusamatovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Yuldasheva Govxerjan
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Alexander Trunk
yuridik fanlar doktori, professor (Germaniya)

1. Axadov Sobirjon Murodovich

JANGOVR SPORT MUHITIDA KRIMINAL SUBMADANIYATNING SHAKLLANISHI, SABABLARI HAMDA XAVF-XATARLARI.....5

2. Хуррамова Адолат Баходир кизи

“ХУҚУҚИЙ МАНФААТ” АТАМАСИНИНГ ГЕНЕЗИСИ ВА ЭВОЛЮЦИЯСИ: МАҲАЛЛИЙ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА ҚИЁСИЙ ТАҲЛИЛИ.....12

3. Xojimuhamedova Dilbar Rixsiboyevna

ADLIYA XODIMINING KASBIY KOMPETENSIYALARIDA MUOMALA MADANIYATI....24

4. Shermatov Elyor

SUV KADASTR AXBOROTI VA UNI HUQUQIY REJIMI: TUSHUNCHASI, TURLARI VA TARTIBGA SOLISH MASALALARI.....31

5. Mamarasulov Doston Rustam o‘g‘li

NOMULKIY XUSUSIYATGA EGA IJRO HUJJATLARI: TUSHUNCHA VA TURLARI, MAJBURIY IJRO ETISH CHORALARINI AMALGA OSHIRISHNING UMUMIY SHARTLARI.....38

6. Ҳамидов Нурмуҳаммад Ориф ўғли

СУНЬИЙ ИНТЕЛЛЕКТ ВА УНДАН ФОЙДАЛАНИБ ЖИНОЯТ СОДИР ЭТГАНЛИК УЧУН ЖИНОИЙ ЖАВОБГАРЛИККА ОИД АЙРИМ ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАР ТАЖРИБАСИ.....45

7. Курбанов Маъруфжон Мамадаминвич

АТРОФ-МУҲИТНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ВА ТАБИАТДАН ФОЙДАЛАНИШ СОҲАСИДАГИ ЖИНОЯТЛАР УЧУН ЖАВОБГАРЛИК МУАММОЛАРИ.....54

8. Mirxamidov Mirmansur Mirshaxidovich

UYUSHGAN JINOYATCHILIKNING TUSHUNCHASI, MOHIYATI HAMDA KRIMINOLOGIK VA HUQUQIY JIHATLARI.....62

9. Primov Baxtiyor Olim o‘g‘li

AYRIM XORIJIY DAVLATLAR JINOYAT QONUNCHILIGIDA KRIPTO-AKTIVLARGA OID JINOIY QILMISHLAR UCHUN JAVOBGARLIKNING QIYOSIY-HUQUQIY TAHLILI.....69

10. Тўхтаев Фирдавс Мустафокул ўғли

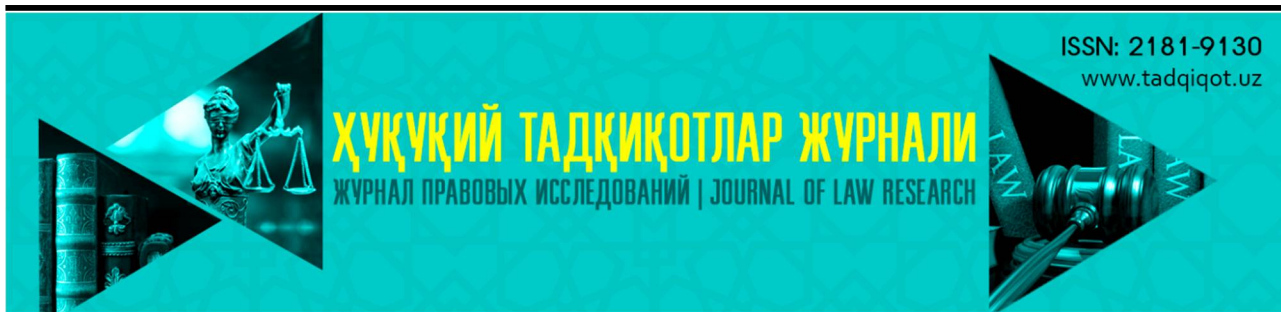
ЭКСТРЕМИЗМНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ ВА ИЖТИМОИЙ ХАВФИ.....81

11. Тўраев Эшон Амиджонович

ЁШЛАР ЎРТАСИДАГИ УЮШГАН ЖИНОИЙ ГУРУҲЛАР ФАОЛИЯТИНИ ФОШ ЭТИШНИНГ ХАЛҚАРО-ХУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ ВА ТРАНСМИЛЛИЙ ХУСУСИЯТЛАРИ.....90

12. Муродов Бахтиёржон Баходирович, Омонов Зафаржон Рахмоналиевич

ИШНИ СУДГА ҚАДАР ЮРИТИШДА СУД НАЗОРАТИНИНГ ТАШКИЛИЙ-ХУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ ВА ПРОЦЕССУАЛ ЧЕГАРАЛАРИ.....101

Курбанов Маъруфжон Мамадаминович,
Тошкент давлат юридик университети
мустақил изланувчиси
E-mail: marufjonkurbanov77@gmail.com

АТРОФ-МУҲИТНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ВА ТАБИАТДАН ФОЙДАЛАНИШ СОҲАСИДАГИ ЖИНОЯТЛАР УЧУН ЖАВОБГАРЛИК МУАММОЛАРИ

For citation: Kurbanov Marufjon Mamadaminovich. ISSUES OF CRIMINAL LIABILITY FOR OFFENCES RELATING TO ENVIRONMENTAL PROTECTION AND THE USE OF NATURAL RESOURCES. Journal of Law Research. 2026, 11 vol., issue 8.

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.23067427>

АННОТАЦИЯ

Мақолада экологик жиноятлар учун жавобгарликнинг норматив ва доктринал асослари Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг XIV боби, Олий суд Пленуми тушунтиришлари ва замонавий хорижий тадқиқотлар асосида ўрганилади. Тадқиқотнинг марказий тезиси шундан иборатки, экологик жиноятлар учун жавобгарликни фақат келиб чиққан моддий оқибат ёки алоҳида ресурснинг пул қиймати билан боғлаш экотизимнинг яхлитлиги, узоқ муддатли зарар ҳамда бартараф этиш қийин бўлган хавфни етарлича ҳисобга олмайди. Бланкет диспозицияларнинг ҳуқуқий аниқлиги, экологик оқибат ва сабабий боғланишни исботлаш, маъмурий ҳуқуқбузарликдан фарқлаш, мансабдор шахснинг айби, жазонинг мутаносиблиги ва экологик тиклаш чоралари ўртасидаги муносабат таҳлил қилинади. Хорижий яшил криминология ва Европа Иттифоқининг 2024/1203-сон директивасидаги ёндашувлар миллий қонунчиликка механик кўчирилмасдан, ҳуқуқий муқобиллар сифатида баҳоланади. Муаллиф экологик хавфни босқичма-босқич жиноят-ҳуқуқий баҳолаш, махсус билимларни далиллаш стандартига боғлаш, табиий муҳитни тиклашни жазодан мустақил ҳисобга олиш ва суд амалиёти учун бирхиллаштирилган тушунтиришлар беришга доир таклифларни асослайди.

Калит сўзлар: экологик жиноят; экологик хавфсизлик; атроф-муҳит; табиий ресурс; бланкет диспозиция; сабабий боғланиш; экологик зарар; жавобгарликни табақалаштириш; экологик тиклаш; яшил криминология.

Курбанов Маъруфжон Мамадаминович,
Самостоятельный соискатель Ташкентского
государственного юридического университета
E-mail: marufjonkurbanov77@gmail.com

ПРОБЛЕМЫ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ПРЕСТУПЛЕНИЯ В СФЕРЕ ОХРАНЫ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ И ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ

АННОТАЦИЯ

В статье исследуются нормативные и доктринальные основы уголовной ответственности за экологические преступления на основе анализа главы XIV Уголовного кодекса Республики Узбекистан, разъяснений Пленума Верховного суда и современных зарубежных научных исследований. Центральный тезис исследования заключается в том, что установление уголовной ответственности за экологические преступления исключительно в зависимости от наступивших материальных последствий либо денежной оценки отдельных природных ресурсов не позволяет в достаточной степени учитывать целостность экосистем, долгосрочный экологический вред и риски, последствия реализации которых трудноустраняемы. Анализируются проблемы правовой определённости бланкетных диспозиций, доказывания экологических последствий и причинно-следственной связи, разграничения экологических преступлений и административных правонарушений, установления вины должностных лиц, соразмерности наказания и соотношения уголовно-правовых санкций с мерами по восстановлению окружающей среды. Подходы, разработанные в рамках зарубежной зелёной криминологии и закреплённые в Директиве Европейского союза 2024/1203, рассматриваются в качестве возможных правовых альтернатив без их механического заимствования в национальное законодательство. Автор обосновывает предложения по поэтапной уголовно-правовой оценке экологических рисков, согласованию использования специальных знаний со стандартами доказывания, самостоятельному учёту мер по восстановлению природной среды независимо от уголовного наказания, а также разработке унифицированных разъяснений для судебной практики.

Ключевые слова: экологическое преступление; экологическая безопасность; окружающая среда; природные ресурсы; бланкетная диспозиция; причинно-следственная связь; экологический вред; дифференциация уголовной ответственности; восстановление окружающей среды; зелёная криминология.

Kurbanov Marufjon Mamadaminovich,

Independent Researcher of Tashkent State University of Law

E-mail: marufjonkurbanov77@gmail.com

ISSUES OF CRIMINAL LIABILITY FOR OFFENCES RELATING TO ENVIRONMENTAL PROTECTION AND THE USE OF NATURAL RESOURCES

ANNOTATION

This article examines the statutory and doctrinal foundations of criminal liability for environmental offences through an analysis of Chapter XIV of the Criminal Code of the Republic of Uzbekistan, interpretative guidance issued by the Plenum of the Supreme Court, and contemporary international scholarship. The central argument is that making criminal liability for environmental offences dependent solely on material consequences that have already occurred or on the monetary value of individual natural resources fails to adequately account for ecosystem integrity, long-term environmental harm, and risks whose consequences are difficult to remedy. The study addresses the legal certainty of blanket provisions, the evidentiary challenges associated with establishing environmental consequences and causation, the distinction between environmental crimes and administrative offences, the determination of culpability on the part of public officials, the proportionality of criminal penalties, and the relationship between criminal sanctions and environmental restoration measures. Approaches developed within international green criminology and reflected in European Union Directive 2024/1203 are examined as potential legal alternatives rather than models to be mechanically transplanted into national legislation. The author advances proposals for a graduated approach to the assessment of environmental risks under criminal law, aligning the use of expert knowledge with applicable standards of proof, treating environmental restoration measures as a distinct consideration independent of criminal punishment, and developing harmonised interpretative guidance for judicial practice.

Keywords: environmental crime; environmental security; environment; natural resources; blanket provision; causation; environmental harm; differentiation of criminal liability; environmental restoration; green criminology.

Экологик жиноятларга жиноят-ҳукукий муносабат билдиришнинг мураккаблиги уларнинг оқибатлари баъзан бир неча йилдан сўнг намоён бўлиши, зарар алоҳида бир мулкдорга эмас, табиий тизимга етказилиши ва хавф манбаи бир вақтнинг ўзида бир нечта ҳўжалик жараёни билан боғлиқ бўлишида кўринади. Шу сабабли экологик жиноятлар учун жавобгарликни ўрганишда икки савол ажратилиши лозим: қандай экологик манфаат жиноят-ҳукукий муҳофаза объектидир ва ушбу манфаатга тажовузнинг қайси даражаси жиноий жавобгарликка асос бўлади? Биринчи савол назарий таърифни, иккинчиси эса диспозиция, исботлаш мезонлари ва санкциянинг қонунийлигини белгилайди. Ўзбекистон Жиноят кодексининг XIV бобида 193–204-моддалар доирасида турли табиий ресурслар ва экологик хавфсизлик билан боғлиқ қилмишлар жойлаштирилган [1]. Бундай тизимлаштириш муҳофаза предметларининг фарқини эътироф этади, бироқ экотизимнинг ўзаро боғланганлигига дахлдор умумий квалификация мезонларини ишлаб чиқиш эҳтиёжини ҳам туғдиради.

Яшил криминология (green criminology) вакиллари жиноят ҳақидаги тор формал тушунчадан ташқари, қонун доирасида содир бўлса-да, аҳамиятли экологик зиён келтирувчи хатти-ҳаракатларни ҳам назарий таҳлилга жалб этади. Н. Саут экологик жиноятни талқин қилишда ҳуқуқ, экологик адолат ва кенг ижтимоий муносабатларни боғлаш зарурлигини кўрсатган [3]. А. Брисман ва Н. Саут эса экологик зарарнинг инсонлар, ҳайвонлар ва табиий муҳитга нисбатан турли адолат ёндашувлари билан боғлиқлигини очиб берадилар [4]. Бироқ криминологик маънодаги «экологик зиён» билан муайян давлатнинг Жиноят кодексида назарда тутилган «экологик жиноят» бир хил тушунчалар эмас: биринчи тушунча норматив танқиднинг доирасини кенгайтиради, иккинчиси эса қонун билан аниқ белгиланиши шарт бўлган жавобгарлик асосини англатади. Ўзбекистон учун ушбу фарқни сақлаш айниқса муҳим: экологик зиённинг ижтимоий хавфини кўрсатиш қонун матнида мавжуд бўлмаган жиноят таркибини суд талқини билан вужудга келтиришга асос бўлолмайди.

М. Линч ва М. Лонг яшил криминологиянинг предмети экологик зарар, иктисодий муносабатлар ва адолат муаммоларини биргаликда қамраб олишини таъкидлайдилар [5]. В.Туранжо экологик зиённи ижтимоий ва табиий тизимлар ўзаро таъсирида тушунтиришни таклиф этади [6]. Мазкур қарашлардан келиб чиқиб, ушбу мақолада экологик жиноятнинг муҳофаза объектига нисбатан «икки қатламли ёндашув» илгари сурилади: биринчи қатлам – қонун билан муҳофаза қилинадиган аниқ муносабат (сувдан фойдаланиш, ерни муҳофаза қилиш, ўсимлик ёки ҳайвонот дунёси); иккинчи қатлам – бундай муносабат орқали таъминладиган экологик тизим барқарорлиги ва экологик хавфсизлик. Бу ёндашув янги жиноят таркибини ўз-ўзидан яратмайди. У бир қатор табиий ресурслар бир вақтда зарар кўрганида жиноят объектини, ҳақиқий оқибатни ва нормалар рақобатини аниқлашда ҳукукий-методологик мезон бўлиб хизмат қилади.

Экологик жиноят таркибларидаги бланкет диспозиция принципиал аҳамиятга эга. Жиноят кодексида «норма ва талабни бузиш» ёки «қоидага риоя қилмаслик» каби конструкция қўлланганда, суд фақат умумий экологик қонунчилиكنи санаб ўтиш билан чекланмаслиги керак. Муайян шахсга айнан қайси норматив ҳужжатнинг қайси талаби татбиқ этилгани, ушбу талаб қачон кучда бўлгани, шахснинг уни бажариш ваколати ва реал имконияти мавжудлиги, айнан қандай ҳаракат ёки ҳаракатсизлик билан бузилгани кўрсатилиши лозим. Акс ҳолда бланкет диспозиция давлатнинг умумий экологик сиёсатини жиноий жавобгарликнинг бевосита ҳукукий асосига айлантириб қўйиш хавфини юзага келтиради. Шу боис ҳукукий аниқликнинг амалий формуласи сифатида «норма – мажбурият эгаси – бузилиш усули – оқибат – сабабий боғланиш – айб» изчиллиги таклиф этилади.

Масалан, экология хавфсизлигига оид нормалар ва талабларни бузишга оид ЖК 193-модда ҳамда атроф табиий муҳитни ифлослантиришга оид ЖК 196-модда таркибларини муҳокама қилишда объектларни лойиҳалаш ва эксплуатация қилиш соҳасидаги

махсус мажбурият билан ифлослантиришга олиб келган муайян фаолият ўртасида фарқ ўрнатиш зарур [1]. Оқибатнинг ўхшашлиги ушбу таркибларнинг тўла мослигини билдирмайди: ҳаракатнинг хусусияти, махсус субъектнинг мавжудлиги ва диспозицияда қўйилган бошқа белгилар бирма-бир аниқланади. Агар бир ҳаракат бир нечта моддага мос келгандек кўринса, суд жиноятлар мажмуини механик қўлламасдан, нормаларнинг умумий-махсус ёки бутун-қисм муносабатини, мустақил қилмишлар бор-йўқлигини ва бир оқибатнинг тақроран инкриминация қилиниши хавфини текшириши лозим.

Мазкур жиноятларда сабабий боғланиш муаммоси одатда бир манбали ва тезкор натижали жиноятлардан фарқ қилади. Сув, тупроқ ёки атмосфера ифлосланиши бир қанча корхона, мавсумий омиллар ва аввалдан мавжуд экологик ҳолат таъсирида юзага келиши мумкин. Шунинг учун ифлосланиш факти, белгиланган меъёрдан четга чиқиш ва айбланувчи фаолияти ўртасидаги боғлиқликни алоҳида-алоҳида исботлаш зарур. Лаборатория хулосаси экологик ҳолатни кўрсатиши мумкин, аммо у ўз-ўзидан жиноий-ҳуқуқий маънодаги сабабий боғланишни ёки айбни исботламайди. Намуналарнинг қачон, қаердан ва қандай усулда олингани, таққослаш нуқталари, эҳтимолий муқобил манбалар ва эксперт хулосасининг ноаниқлик чегараси судда очиқ муҳокама қилиниши шарт.

А.Н.Као ва Т.Уайат экологик жиноятдан жабр кўришни инсон хавфсизлиги билан боғлаб таҳлил қилиш имкониятини кўрсатадилар [7]. Ушбу ғоя миллий ҳуқуқда «ким жабрланувчи?» деган саволга янги мазмун беради: табиат тизими мустақил экологик зиён кўрганида жиноятнинг ижтимоий хавфини аниқлаш учун муайян фуқаронинг соғлиғига зарар етганини кутиш ҳар доим ҳам етарли асос бўлавермайди. Айни пайтда экологик зиённи кенг тушуниш исботлаш стандартларини пасайтиришга олиб келмаслиги керак. Таклиф этилаётган ҳуқуқий ечим – экологик оқибатни бир нечта мустақил кўрсаткич орқали баҳолаш: табиий ресурсларнинг миқдорий йўқотилиши, экотизим функциясининг бузилиши, тикланиш муддати ва тиклаш учун объектив зарур харажат. Булар жиноят таркибида белгиланган оқибат ўрнини қонунсиз алмаштирмайди; қонун ислохотини режалаштириш ва суд экспертизасининг вазифаларини аниқлаш учун асос бўлади.

Жиноят ва маъмурий ҳуқуқбузарликнинг чегараси экологик ҳуқуқни қўллашда алоҳида эҳтиёткорликни талаб этади. Фақатгина табиатни муҳофаза қилиш қонидаси бузилганининг ўзи ҳар бир ҳолда жиноий жавобгарликка асос бўлмайди: қонун диспозициясида маъмурий преюдиция, муайян зарар ёки бошқа оқибат белгиланган бўлса, улар ҳам исботланиши шарт. Шу билан бирга, зарарни фақат қисқа муддатли пул қиймати билан ифодалаш экологик функция йўқолиши каби оқибатларни четда қолдиради. Шу асосда қонун чиқарувчи учун «оқибат даражаларининг очиқ эмас, ёпиқ тизими» таклиф этилади: биринчи даража – қонун билан белгиланган, меъёрдан ошган ва реал хавф туғдирган ҳолат; иккинчи даража – аниқ исботланган жиддий экологик зарар; учинчи даража – кенг қўламли ёки узок муддатли, тикланиши ўта қийин зарар. Бу тасниф норматив таклиф бўлиб, амалдаги кодексда аллақачон мавжуд уч босқичли тизим сифатида кўрсатилмайди.

Жавобгарликни табақалаштиришда ҳар қандай эҳтимолий хавфни жиноятга айлантириш ҳам тўғри эмас. Хавфнинг бевоситалиги, илмий асосланганлиги, жиддийлиги ва уни бошқа ҳуқуқий воситалар билан бартараф этиш имконияти инобатга олиниши зарур. Европа Иттифоқининг 2024/1203-сон директиваси экологик жиноятлар рўйхатини кенгайтириш, ўта оғир оқибатли ҳолатларни алоҳида баҳолаш ва юридик шахсларга нисбатан таъсир чораларини назарда тутиш орқали мазкур мунозарага қиёсий материал беради [8]. Директива Ўзбекистон учун мажбурий ҳуқуқий манба эмас. Ундаги норма конструкциялари миллий кодексга қабул қилинишидан аввал ҳуқуқий аниқлик, қонуннинг Умумий қисми ва маъмурий-экологик назорат тизимига мослик нуқтаи назаридан текширилиши лозим.

Санкция самарадорлигини фақат жарима ёки озодликдан маҳрум қилишнинг мутлақ оғирлиги билан ўлчаш етарли эмас. Р. Линдквист ва ҳаммуаллифлар Финляндиянинг 2013–2018 йиллардаги 327 та экологик жиноят ишига таянган тадқиқотда жиноятдан олинadиган манфаат, жазонинг кутилаётган қиймати ва табиий муҳитни тиклашдаги вақт омилини биргаликда ҳисобга олиш зарурлигини кўрсатганлар [9]. Ушбу эмпирик натижани Ўзбекистон

учун тайёр жарима миқдори сифатида қабул қилиш мумкин эмас: ишларни аниқлаш эҳтимоли, иқтисодий шароит ва санкциялар тизими фарқ қилади. Бироқ тадқиқот миллий жазо сиёсатини баҳолашда жиноятдан олинган иқтисодий фойдани қонуний тартибда мусодара қилиш имконияти, етказилган зарарнинг реал қопланиши ҳамда такрорий экологик бузилишларнинг олдини олиш мезонларини биргаликда ўрганиш зарурлигини кўрсатади.

Ж. Лампкин ва Т. Уайат жаримага таянувчи механизмларнинг экологик зарарни олдини олишдаги чекловларини таҳлил қилиб, табиат манфаатларини инобатга олувчи ёндашувларни таклиф этганлар [10]. Мазкур фикрдан келиб чиқадиган миллий-ҳуқуқий хулоса шуки, экологик зарарни тиклаш мажбуриятини жазо билан аралаштирмаслик лозим. Жиноят-ҳуқуқий жазо шахснинг айбли қилмишига нисбатан давлат реакциясидир; зарарни қоплаш ва табиий муҳитни тиклаш эса мустақил ҳуқуқий асос ва ижро механизмига эга бўлган мажбуриятлардир. Бироқ тиклаш юзасидан ҳақиқий чора кўриш жазони индивидуаллаштиришда қонун йўл қўйган чегарада ҳисобга олиниши мумкин. Шунинг учун суд томонидан «жарима тўланди – экологик мажбурият тугади» деган нотўғри тасаввур пайдо бўлмаслиги учун ҳукмда жазо, зарарни қоплаш ва табиатни тиклаш масалалари алоҳида ифодаланиши мақсадга мувофиқ.

Корхона иштирокидаги экологик жиноятларда субъект масаласи ҳам мураккабдир. Мансабдор шахснинг лавозими ёки раҳбарлик мақоми унинг айбини автоматик исботламайди. Қарор қабул қилиш ваколати, экологик талабдан хабардорлик, хавфни олдини олиш имконияти, ички назорат ҳақидаги қарорлари ва қоидабузарлик билан аниқ боғлиқлиги текширилиши керак. М. И. Аряпутра ва ҳаммуаллифларнинг 2026 йилги қиёсий тадқиқоти корпорациянинг экологик жиноят учун жавобгарлигида ташкилий айб ҳамда раҳбарнинг шахсий ҳаракати ўртасидаги чегарани белгилаш муҳимлигини кўрсатади [11]. Ўзбекистон қонунчилигида юридик шахснинг жиноий жавобгарлигини жорий этиш ҳақида таклиф билдиришдан олдин жиноят субъектига оид Умумий қисм қоидалари, процессуал кафолатлар, ҳуқуқий шахсга жазо тайинлаш принциплари ва мавжуд маъмурий таъсир чоралари билан ўзаро алоқа комплекс баҳоланиши шарт.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 1996 йил 20 декабрдаги 36-сон қарори, жумладан унинг 2026 йил 3 июлдаги ўзгартишлари билан амал қилаётган таҳрири, экологик ҳуқуқбузарлик ва жиноятлар бўйича суд амалиёти учун махсус тушунтиришлар манбаидир [2]. Қарорнинг ўзида қонуний талабларни тўғри қўллаш, махсус билимдан фойдаланиш ва корхоналар раҳбарларига нисбатан асоссиз ён беришга йўл қўймаслик муаммолари қайд этилган. Бизнингча, ушбу йўналишни янада аниқлаштириш учун уч таркибий блокдан иборат услубий тушунтириш керак: бланкет норма бўйича аниқ бузилган талабни ҳукмда кўрсатиш; экологик экспертиза ва сабабий боғланишнинг мустақил баҳосини бериш; жазо билан зарарни бартараф этиш масалаларини фарқлаш. Бу таклиф қарорда мазкур масалалар мутлақо тартибга солинмаган деган даъво эмас, балки мавжуд тушунтиришларни бир хил қўллашга хизмат қиладиган конкретлаштириш таклифидир.

Экоцид (ecocide) ҳақидаги мунозара алоҳида ҳуқуқий эҳтиёткорликни тақозо этади. 2021 йилда мустақил экспертлар гуруҳи экоцид тушунчасига оид халқаро жиноят-ҳуқуқий таклиф эълон қилган [12]. Ушбу лойиҳа халқаро илмий ва ҳуқуқий муҳокама учун муҳим, лекин унинг мавжудлиги экоцид универсал даражада қабул қилинган мустақил халқаро жиноят дегани эмас. Миллий жиноят қонунчилигига янги номдаги моддани киритишдан аввал амалдаги ЖК 193–204-моддаларда қамраб олинган қилмишларнинг чегараси, жуда оғир оқибатнинг аниқ мезони, айб шакли ва бошқа нормалар билан рақобат хавфи ўрганилиши керак. Дастлаб амалдаги моддаларда экологик зарарнинг қайтарилмаслиги ва кенг қўламлилигига оид оғирлаштирувчи белгиларнинг етарли-етарли эмаслигини баҳолаш ҳуқуқий жиҳатдан асослироқ тадқиқот йўналишидир.

Биринчидан, Жиноят кодексининг тегишли экологик моддалари учун барча ҳолатга бир хил татбиқ этиладиган абстракт «катта зарар» тушунчасини киритиш ўрнига, зарарни баҳолаш тартибини табиий ресурс тури билан мувофиқлаштириш мақсадга мувофиқ. Тегисли норматив ҳужжатларда миқдорий йўқотиш, экологик функцияга таъсир, тикланиш даври ва

экспертизанинг текшириладиган усули белгиланиши, жиноий жавобгарликка асос бўлувчи муҳим белгилар эса қонун даражасида аниқ ифодаланиши керак. Бу бланкет нормаларда қонунга итоат этиш талабини сақлаган ҳолда экспертизани ҳуқуқий меъёр ўрнига қўйиш хавфини камайтиради.

Иккинчидан, ЖК 193 ва 196-моддаларнинг диспозициялари ҳамда тегишли экологик норматив ҳужжатларни ўзаро мувофиқлаштириш бўйича махсус қонунчилик экспертизасини ўтказиш. Экспертизада икки таркиб доирасида бироқилмиш учун икки марта жавобгарлик юзага келмаслиги, мансабдор шахсга хос мажбуриятлар билан умумий ифлослантириш ҳаракатининг фарқланиши, «бошқача оғир оқибатлар» каби баҳоловчи белгиларни тушунтириш имкониятлари баҳолансин. Экспертиза натижасига қараб, умумий белгини Кодекснинг тегишли қисмида аниқлаштириш ёки Пленумда квалификация қилишнинг чегараларини тушунтиришдан бири танлансин. Муайян нормани ўзгартириш амалдаги диспозицияларнинг барча элементлари бўйича кенгроқ таҳлил ўтказилганидан сўнг якуний лойиҳага айлантирилиши лозим.

Учинчидан, экологик жиноят бўйича экспертиза тайинлашда тергов ва суд органлари учун ягона саволлар блоки ишлаб чиқилсин: меъёрнинг амал қилган даври, намуна олиш протоколи, ифлосланишнинг фон ҳолати, муқобил манбалар, зарар кўлами, тикланиш имконияти ва ҳулосанинг ноаниқлик чегараси. Бундай чекловсиз «айбланувчи жиноят содир этганми?» каби ҳуқуқий савол экспертга берилмаслиги шарт; бу масала суднинг ҳуқуқий баҳоси бўлиб қолади. Ушбу ажратиш махсус билимдан фойдаланишни кучайтиради ва суд ҳукмининг асослантирилганлигини оширади.

Тўртинчидан, Олий суд Пленуми тушунтиришини аниқлаштиришга қаратилган: «Экологик жиноят ишлари бўйича ҳукмда бланкет диспозицияни тўлдирувчи аниқ норматив талаб, мазкур талабнинг айбланувчига татбиқ этилиш асоси, талабнинг қайси ҳаракат (ҳаракатсизлик) билан бузилгани ва диспозиция талаб этган тақдирда оқибат билан сабабий боғланишга оид далиллар алоҳида кўрсатилиши лозим. Суд экологик экспертиза ҳулосасини бошқа далиллар билан биргаликда баҳолайди; экспертнинг ҳуқуқий квалификация ҳақидаги фикри суднинг мустақил баҳосини алмаштирмайди». Таклифнинг мақсади янги жавобгарлик асосини яратиш эмас, балки мавжуд асосларни текшириш алгоритмининг бирхиллаштиришдир.

Бешинчидан, жазо самарадорлигини баҳолаш учун экологик жиноятлар бўйича анонимлаштирилган суд амалиётининг таҳлилий маълумотлар тўпламини юритиш. Унда модда ва қисм, бузилган экологик талаб тури, экспертиза усули, аниқланган зарар, жазо тури, зарар қопланиши ва табиий муҳитнинг тикланиши ҳақида текшириладиган кўрсаткичлар ажратилсин. Бундай маълумотлар мавжуд бўлмаса, муайян санкциянинг самарасизлиги, айрим моддаларнинг қўлланилмаслиги ёки экологик жиноятчилик динамикаси тўғрисида умумлаштирувчи ҳулоса чиқариш методологик жиҳатдан асоссиздир. Маълумотлар шахсий маълумотларни муҳофаза қилиш ва суд ҳужжатларини эълон қилишга оид талаблар доирасида шакллантирилиши керак.

Экологик зарарни баҳолашга оид яна бир концептуал муаммо – давлат томонидан белгиланган рухсат даражасидаги экологик таъсир билан ижтимоий жиҳатдан қабул қилиб бўлмайдиган экологик зарар ўртасидаги муносабатдир. Ҳ. Мол яшил криминологияга оид тадқиқотларни шарҳлар экан, атроф-муҳитга етказилган зарарни ижтимоий муносабатлар ва зарарнинг ҳуқуқий талқини билан бирга таҳлил қилиш заруратига ишора қилади [13]. Т.Уайат ва А. Брисман табиатга зиён етказиш билан боғлиқ жараёнларда инкор этиш ва жавобгарликни четга суриш усуллари тадқиқ этган [14]. Ушбу ёндашувлардан жиноят ҳуқуқи учун келиб чиқадиган натижа шуки, рухсат берилган фаолиятнинг салбий оқибатлари мавжудлигини аниқлаш ҳар доим жиноят таркиби борлигини англатмайди, бироқ рухсатнома мавжудлигининг ўзи ҳам унинг шартлари бузилганда ёки қонун билан белгиланган муҳофаза мажбуриятлари бажарилмаганда жиноят-ҳуқуқий текширувни истисно этмайди. Қонунийлик принципига риоя қилиш учун «экологик зарарнинг мавжудлиги», «экологик қонданинг бузилиши» ва «жиноят таркибининг барча белгилари исботланганлиги» суд ҳукмида бир-биридан фарқ қилиниши зарур.

Жиноят-ҳуқуқий муҳофазанинг олдини олувчи хусусиятини мустаҳкамлашда экологик назорат ва жиноят одил судлови институтлари вазифасини ажратиш муҳим. Экологик назорат меъёрга риоя этилишини мунтазам текширади, хавфни эрта аниқлайди ва унинг олдини олишга қаратилган кўрсатмалар беради. Жиноят ҳуқуқи эса фақат қонун белгилаган ижтимоий хавфли қилмиш учун, унинг барча белгилари исботланган ҳолда қўлланилади. Агар назорат органининг ҳар қандай кўрсатмасига риоя этмаслик автоматик равишда жиноий жавобгарликка сабаб бўладиган механизм яратилса, жиноят қонунининг аниқлиги ва охири чора сифатида қўлланилиши заифлашади. Шу сабабли норматив ислоҳотда маъмурий таъсир чоралари, назоратнинг профилактик имкониятлари ва жиноий жавобгарлик асослари ўртасида аниқ, текшириладиган чегара сақланиши лозим. Экологик назорат материаллари жиноят ишида далил бўлиши мумкин, бироқ уларнинг ишончилиги, олиниш тартиби ва бошқа далиллар билан мувофиқлиги суд томонидан мустақил текширилади.

Қиёсий-ҳуқуқий таҳлилнинг яна бир муҳим натижаси шундан иборатки, экологик жиноятларга оид хорижий институтларни танлашда уларнинг ҳуқуқ тизимидаги ўрнини ҳисобга олиш керак. Европа Иттифоқи директиваси аъзо давлатлар учун муайян натижага эришиш мажбуриятини белгиласа, миллий жиноят кодексларида субъект, айб ва санкцияга оид конструкциялар турлича бўлиши мумкин [8]. Масалан, юридик шахсга нисбатан мустақил жавобгарлик белгиланган моделда ташкилот фаолиятини бошқариш ва назорат қилишдаги камчиликларга бевосита таъсир этиш мумкин; Ўзбекистоннинг мавжуд жиноят-ҳуқуқий тизимида эса муайян жисмоний шахснинг айби ва жиноят таркиби белгилари асосий эътиборда туради. Шу сабабли ташкилий хавфни камайтириш мақсадига экологик лицензия ва назоратни такомиллаштириш, раҳбарлар учун аниқлаштирилган мажбуриятлар ва маъмурий-ҳуқуқий чоралар орқали қай даражада эришилаётгани олдиндан баҳоланмасдан туриб, юридик шахснинг жиноий жавобгарлигини киритишни ягона ечим сифатида кўрсатиш илмий жиҳатдан тўғри эмас.

Миллий ҳуқуқни қўллаш амалиёти учун қўшимча равишда экологик жиноятлар бўйича намунавий ҳукмнинг далиллаш қисмининг услубий таркибини ишлаб чиқиш таклиф этилади. Унда, биринчидан, айбланувчига тааллуқли аниқ экологик мажбурият; иккинчидан, норма бузилган вақт, жой ва механизм; учинчидан, диспозицияда назарда тутилган оқибат ёки юридик аҳамиятли бошқа белги; тўртинчидан, табиий ва антропоген муқобил омилларни ҳисобга олган сабабий боғланиш; бешинчидан, шахснинг айб шакли ва ўз мажбуриятини бажаришнинг реал имконияти баён этилиши мақсадга мувофиқ. Суднинг мустақиллигига дахл қилмаган ҳолда мазкур алгоритм айблов ҳулосаси, эксперт ҳулосаси ва ҳукмнинг мантикий изчиллигини таъминлашга ёрдам беради. Бу, айниқса, узоқ давом этувчи ифлосланиш, бир нечта манба иштирокидаги зарар ҳамда махсус субъект томонидан йўл қўйилган ҳаракатсизлик билан боғлиқ ишлар учун муҳимдир.

Ҳулоса қилиб, экологик жиноятлар учун жавобгарликни такомиллаштиришнинг асосий йўналиши жазони механик оғирлаштириш эмас, экологик хавф ва зарарни ҳуқуқий аниқ мезонлар орқали ифодалаш, жиноят таркиби белгиларини далиллар билан исботлаш ҳамда санкция ва тиклаш чораларининг вазифасини ажратишдан иборат. Биринчи илмий натижа – жиноят объектини муайян муҳофаза муносабати ва экотизим барқарорлигидан иборат икки қатламда таҳлил қилиш концепциясидир. Иккинчи натижа – бланкет экологик диспозицияларни «норма – мажбурият эгаси – бузилиш – оқибат – сабабий боғланиш – айб» кетма-кетлиги асосида қўллаш моделидир. Учинчи натижа – экологик оқибатни ресурснинг пул қиймати билан чекламай, ҳуқуқий таркиб талабларига мувофиқ ҳолда экотизим функцияси ва тикланиш муддати билан ҳам баҳолаш таклифидир. Тўртинчи натижа – Пленум тушунтиришларини, суд-эксперт вазифаларини ва жазодан мустақил экологик тиклаш механизмларини мувофиқлаштириш заруратидир. Ушбу ғояларнинг норматив шакли амалдаги кодекс қоидалари, соҳавий экологик талаблар ва етарли миллий суд-эмпирик материаллар асосида янада аниқлаштирилиши лозим.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси. 1994 йил 22 сентябрь. XIV боб, 193–204-моддалар. Расмий матн: <https://lex.uz/docs/111453>. (Criminal Code of the Republic of Uzbekistan, adopted on 22 September 1994, Chapter XIV, Articles 193–204. Official text: <https://lex.uz/docs/111453>)
2. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 1996 йил 20 декабрдаги 36-сон «Экология, атроф-мухитни муҳофаза қилиш ва табиатдан фойдаланиш соҳасидаги ҳуқуқбузарликлар ва жиноятлар тўғрисидаги ишлар бўйича суд амалиёти ҳақида»ги қарори. <https://lex.uz/docs/1442456>. (Resolution No. 36 of the Plenum of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan, dated 20 December 1996, “On Judicial Practice in Cases Concerning Offences and Crimes in the Field of Ecology, Environmental Protection and the Use of Natural Resources” (incorporating amendments of 3 July 2026). Available at: <https://lex.uz/docs/1442456>)
3. South N. Green Criminology: Reflections, Connections, Horizons // International Journal for Crime, Justice and Social Democracy. 2014. Vol. 3, No. 2. P. 5–20. DOI: 10.5204/ijcsd.v3i2.172.
4. Brisman A., South N. Green Criminology and Environmental Crimes and Harms // Sociology Compass. 2019. Vol. 13, No. 1. e12650. DOI: 10.1111/soc4.12650.
5. Lynch M.J., Long M.A. Green Criminology: Capitalism, Green Crime and Justice, and Environmental Destruction // Annual Review of Criminology. 2022. Vol. 5. P. 255–276. DOI: 10.1146/annurev-criminol-030920-114647.
6. Tourangeau W. A Systems-Based Approach to Green Criminology // Critical Criminology. 2022. Vol. 30. P. 983–999. DOI: 10.1007/s10612-022-09627-y.
7. Cao A.N., Wyatt T. The Conceptual Compatibility Between Green Criminology and Human Security: A Proposed Interdisciplinary Framework for Examinations into Green Victimization // Critical Criminology. 2016. Vol. 24. P. 413–430. DOI: 10.1007/s10612-016-9318-7.
8. Directive (EU) 2024/1203 of the European Parliament and of the Council of 11 April 2024 on the protection of the environment through criminal law // Official Journal of the European Union. 30.04.2024. ELI: <http://data.europa.eu/eli/dir/2024/1203/oj>.
9. Lindqvist R., Lombardini C., Suvantola L., Ollikainen M. The deterrence effect of criminal sanctions against environmental crime in Finland: an application of the rational choice model of crime // European Journal of Law and Economics. 2024. Vol. 58. P. 175–200. DOI: 10.1007/s10657-024-09818-8.
10. Lampkin J.A., Wyatt T. Utilising Principles of Earth Jurisprudence to Prevent Environmental Harm: Applying a Case Study of Unconventional Hydraulic Fracturing for Shale Gas in the United Kingdom // Critical Criminology. 2020. Vol. 28. P. 501–516. DOI: 10.1007/s10612-018-9426-7.
11. Aryaputra M.I., Juita S.R., Sukimin S., Muryati D.T., Sutanti R.D., Nnawulezi U. Examining the Model of Criminal Responsibility for Corporations Perpetrating Environmental Crimes // Jurnal Pembangunan Hukum Indonesia. 2026. Vol. 8, No. 1. P. 185–203. DOI: 10.14710/jphi.v8i1.185-203.
12. Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocide. Commentary and Core Text. Stop Ecocide Foundation. June 2021. <https://www.stopecocide.earth/expert-drafting-panel>.
13. Mol H. Green Criminology and (Constructions of) Environmental Crime and Harm: A Review Essay // Critical Criminology. 2016. Vol. 24. P. 145–150. DOI: 10.1007/s10612-015-9301-8.
14. Wyatt T., Brisman A. The Role of Denial in the “Theft of Nature”: Comparing Biopiracy and Climate Change // Critical Criminology. 2017. Vol. 25. P. 325–341. DOI: 10.1007/s10612-016-9344-5.

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

JOURNAL OF LAW RESEARCH

Taqdim etilayotgan maqolalarga qo'yilgan talablar:

1. Maqola o'zbek, ingliz va rus tillarida qabul qilinadi va Microsoft Word dasturida Times New Roman shriftida 12 kegl, 1 satr oralig'ida, sahifalar barcha tomondan 2 sm qoldirilgan bo'lishi shart. Satr boshi - 1,25 sm bo'lib, satrlarni eniga to'g'irlash, so'zlarni boshqa qatorga ko'chirish avtomatik tarzda bo'lishi lozim.
2. Birinchi qator o'ng tomondan muallifning familiyasi, ismi va otasining ismi, ikkinchi qatorda muallifning ish joyi, lavozimi, ilmiy darajasi va unvoni va e-mail, uchinchi qatorda sahifaning o'rtasida bosh va qalin harflar bilan maqolaning nomi yoziladi. Ushbu ma'lumotlar o'zbek, ingliz va rus tillarda berilishi lozim.
3. Keyingi qatordan o'zbek, ingliz va rus tillarida kamida 60 ta o'zbek, ingliz va rus tillarida so'zdan iborat annotatsiya beriladi.
4. Keyingi qatordan 6-10 ta o'zbek, ingliz va rus tillarida kalit so'zlar beriladi.
5. Keyingi qatordan asosiy matn umimiy so'zi minimal 2000 ta bo'ladi.
6. Adabiyotlarning to'liq ro'yxati asosiy matndan so'ng alifbo tartibida ko'rsatilishi lozim va havolalar asosiy matnda bo'lishi kerak [1, B.25].
7. Maqolada keltirilgan dalillarning to'g'riligi uchun muallif mas'ul, plagiat holati taqiqlanadi.
8. Web of science, Scopus tizimidagi jurnallardan iqtiboslar olish maqsadga muvofiqdir.

Требования к оформлению научной статьи:

1. Статья принимается на узбекском, английском и русском языках и должна быть оформлена в Microsoft Word шрифтом Times New Roman, размер 12, межстрочный интервал — 1, поля со всех сторон — 2 см. Абзацный отступ — 1,25 см; выравнивание по ширине и переносы слов должны быть включены автоматически.
2. В первой строке справа указываются фамилия, имя и отчество автора; во второй строке — место работы автора, должность, ученая степень и звание, а также e-mail; в третьей строке по центру страницы крупным и жирным шрифтом — название статьи. Эти сведения должны быть приведены на узбекском, английском и русском языках.
3. Ниже дается аннотация на узбекском, английском и русском языках, содержащая не менее 60 слов на каждом языке.
4. Далее приводятся 6–10 ключевых слов на узбекском, английском и русском языках.
5. Далее основной текст: общий объем текста должен быть не менее 2000 слов.
6. Полный список литературы должен быть приведен после основного текста в алфавитном порядке; ссылки должны присутствовать в основном тексте в формате [1, C.25].
7. Автор несет ответственность за достоверность приведенных в статье доказательств; плагиат запрещен.
8. Рекомендуется цитирование журналов из база данных Web of Science и Scopus.

Requirements of the articles submitted:

1. Articles are accepted in Uzbek, English and Russian and must be prepared in Microsoft Word using Times New Roman font, size 12, single line spacing, with 2 cm margins on all sides. First-line indent is 1.25 cm; text should be justified and word hyphenation/line breaks set to automatic.
2. In the first line on the right: the author's surname, given name and patronymic; in the second line: the author's affiliation, position, academic degree and title, and e-mail; in the third line centered on the page: the article title in bold and uppercase (or bold). These details must be provided in Uzbek, English and Russian.
3. Next, provide an abstract in Uzbek, English and Russian of at least 60 words in each language.
4. Next, provide 6–10 keywords in Uzbek, English and Russian.
5. Next, the main text: total word count must be at least 2000 words.
6. The full list of references must appear after the main text in alphabetical order, and citations should appear in the main text in the format [1, P.25].
7. The author is responsible for the accuracy of the evidence presented in the article; plagiarism is prohibited.
8. It is advisable to include citations from journals indexed in Web of Science and Scopus.